

8. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2008. — 622 с.
9. Чухно А. А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики / А. А. Чухно // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 9. — С. 184—189.
10. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика: підручник / 2-ге вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2008. — 663 с.

Статтю подано до редакції 20.10.2012 р.

Е.Ю. Молчанова, канд. екон. наук, доцент
доцент кафедри міжнародної економіки,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ФОРМУВАННЯ НОВОГО МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена дослідженню формування нового економічного порядку. Проаналізовано основні етапи його формування та особливості сучасного етапу. Виокремлено основні напрямки реформування світового господарства та формування концепції нового економічного порядку на різних етапах розвитку світового господарства

КЛЮЧОВІ СЛОВА: новий економічний порядок, розвинені країни, країни, що розвиваються, асиметричний розвиток

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена исследованию формирования нового экономического порядка. Проанализированы основные этапы его формирования та особенности современного этапа. Выделены основные направления реформирования мирового хозяйства и формирование концепций нового экономического порядка на разных этапах развития мирового хозяйства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: новый экономический порядок, развитые страны, развивающиеся страны, ассиметричное развитие

ANNOTATION. The article is devoted research of forming of new economic order. The basic stages of his forming are analysed that features of the modern stage. Basic directions of reformation of world economy and forming of conceptions of new economic order are selected on the different stages of development of world economy.

KEYWORDS: new economic order, developed countries, developing countries, assimetriya's development

Постановка проблеми. Динамічний розвиток світової економіки, скорочення циклів її економічного розвитку, неспроможність більшості урядів контролювати загрози, що виникають на шляху їх розвитку, свідчить про відносне зменшення ролі держав у визначенні структури та особливості функціонування світового порядку. Це пов'язано з прискоренням процесів глобалізації, що супроводжуються появою проблем, розв'язати які на національному рівні неможливо. У таких умовах певною мірою необхідно об'єднати ресурси та потужності окремих країн, що утворять інституцію нового якісного порядку, здатну оперативно реагувати на процеси в світовому суспільстві. Така оперативність є тим

більш потрібною в умовах незнаної раніше динаміки цих процесів, яка збільшує середовище невизначеності і ускладнює процес прийняття рішень, що стосуються співтовариства в цілому. Єдиною перепоною на шляху цих змін — це відсутність центру регулювання цими процесами, а поліцентрична система не здатна забезпечити стійкий розвиток світового господарства через постійну зміну інтеграційного ядра в Євросоюзі та зміни світового економічного лідера в Азії. Навіть міжнародні організації починають втрачати роль світових регуляторів через застарілі інструменти та механізми регулювання. Тому дослідження цієї теми є вельми актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед відомих дослідників сучасності слід виділити представників різних теоретичних напрямків і наукових шкіл. Так, Зб. Бжезинський, Р. Гілпін, С. Гантінгтон, С. Гофман, Дж. Кіркпатрік, Г. Кіссінджер, Дж. Міершаймер, Г. Моргентау, У. Росту, К. Уолтц дотримуються принципів класичного реалізму та неореалізму; Дж. Айкенберрі, Р. Кьохейн, Ч. і К. Капчани, Ф. Кратохвілл, С. Мендловиц, Дж. Най-молодший, Д. Лейк, Дж. Раггі, Дж. Розенау, Е. Марі-Слотер, Р. Фолк, Ф. Фукуяма та ін. поділяють основні принципи лібералізму та неолібералізму; І. Валлерстайн, Н. Чомські, Р. Рорті, Г. Шіллер, Д. Келнер — немарксистської парадигми, проте всіх їх поєднує дослідження подальшої еволюції світового порядку та його економічному виміру.

Європейські науковці Р. Арон, З. Бауман, У. Бек, Х. Булл, Д. Гелд, Е. Гідденс, Д. Голдбрайт, М. Кастельс, Е. Мак Грю, Дж. Перратон, У. Томпсон, Ю. Хабермас досліджують сучасні трансформації, що відбуваються на всіх щаблях глобальної міжнародної системи.

Не залишилися осторонь даного напрямку дослідження й російські науковці, зокрема, Г. Арбатов, Е. Баталов, А. Богатуров, О. Биков, І. Василенко, К. Гаджієв, Ю. Давидов, М. Делягін, В. Іноземцев, А. Кокошін, В. Кременюк, В. Кулагін, М. Лебедєва, В. Ніконов, А. Панарін, А. Уткін, М. Хрустальов, П. Циганков, М. Чешков, Т. Шаклеїна, Г. Шахназаров та ін.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували особливості формування нового світового порядку в умовах глобалізації, слід відзначити В. Андрійчука, О. Білоруса, Л. Губерського, В. Гуру, В. Дергачова, О. Зернецьку, Є. Камінського, Б. Канелярука, Е. Коппель, С. Кримського, В. Мадісона, М. Мальського, В. Манжолі, М. Мацяха, І. Оніщенко, Ю. Павленка, Ю. Пахомова, Г. Почепцова, І. Хижняка та ін.

Мета дослідження. Разом з тим, потребує подальшого дослідження сучасний етап формування нового економічного порядку через призму дослідження попередніх здобутків країн, що розвиваються, щодо своєї ролі на світовій арені.

Виклад основного матеріалу. Потреба у зміні норм функціонування та розвитку світової економіки постійно поставала перед урядами різних часів. Вони постійно намагалися змінити та удосконалити умови для подальшої співпраці. Сьогодення не є виключенням. Проте сучасна ситуація обумовлена глобалізацією всієї економічних процесів, імпортом інтелектуальних ресурсів у капіталоемні країни, які здатні забезпечити використання досягнень сучасної цивілізації, та забезпечити зростаючий прибуток від наукових досягнень людства й інформатизації виробництва на основі історичного процесу міжнародного поділу

праці. Усвідомлення можливостей і проблем глобалізації спонукало в останні десятиліття порушувати питання про необхідність формування нового світового економічного порядку [3]

Сутністю економічної глобалізації є перетворення людства в єдину ієрархічну економічну систему, організовану за принципом нееквівалентного обміну, а основною суперечністю — розрив між групою найбільш розвинутих країн і рештою людства, що посилено експлуатується світовими лідерами й усе більше відстає від них. Це відставання в багатьох випадках набуває незворотного характеру. При цьому міць нової (інформаційної, інтелектуальної) технологічної епохи служить могутнім інструментом світового панування, як до того таким інструментом була індустріальна могутність, застосована проти неіндустріальних країн [5].

Зростання ролі нових технологій і пов'язаного з ними рівня економічного розвитку підвищують їхню роль у «рейтингу» тієї або іншої держави і збільшують її можливості впливати на міжнародні справи у своїх національних інтересах. Тим самим, поряд із ієрархією, яка відносно знижується, але в той же час ще зберігає значний вплив на стан міжнародних відносин, заснованою на військово-силових критеріях, виникають і посилюють свій вплив ієрархії, що випливають із зростаючої економічної нерівності. Співіснування обох видів ієрархій і пов'язаних із ними мотивацій різноманітних міжнародних акторів — істотна риса нинішнього міжнародного порядку.

Для того, що з'ясувати вимоги до нового міжнародного економічного порядку слід розглянути особливість його формування. Для спрощення визначення поставленої мети спробуємо розбити весь процес формування нового економічного простору на декілька етапів.

Перший етап (початок XIV ст. — початок XX ст.) характеризується зародженням нових економічних відносин між країнами. Великі географічні відкриття розділили світ на колонії та метрополії. Економічні відносини між ними заклали підґрунтя для централізації господарського життя у світовому масштабі. Колонії продавали сировину та матеріали своїм метрополіям, і не мали права торгувати на міжнародному ринку. Метрополії, в свою чергу, реалізували свої та колоніальні товари. Таке обґрунтування економічних відносин між країнами зробили меркантилісти. Вони описали взаємовідносини між країнами і назвали їх системою підпорядкованості, яка формує міжнародний економічний порядок. Таким чином, з початку XIV ст. до початку XX ст. більшість країн світу залишалися пасивними учасниками світових політичних процесів.

Другий етап (1920—1960 рр.) характеризується змінами всесвітньо-історичного масштабу: початок розпаду колоніальної імперії та утворення нових незалежних країн. У 1922 р. Єгипет здобув незалежність, потім Ірак, які відповідно у 1930 р. та 1936 р. добилися підписання з Англією угод про незалежність, хоча ряд положень цих договорів обмежували їх суверенітет. На початку 40-х років була визнана незалежність Сирії і Лівану.

Після війни першими на шлях незалежності встали народи Індостанського субконтиненту. Характерно, що вже в міжвоєнний період Велика Британія змушена була погодитися на входження Індії до Ліги націй. Внаслідок зростаючої боротьби вже в 1947 р. народи цього регіону отримали незалежність. Було

утворено дві нові незалежні держави — Індія і Пакистан. Незалежність отримали інші народи Азії і Африки: країни Магрибу — Алжир, Туніс і Марокко, у другій половині 50-х років від французів, аравійські князівства — Аден, Кувейт, Бахрейн і ін. — у 60—70-х роках від англійців.

Третій етап (60—70 рр. ХХ ст.) продовжив тенденцію деколонізації. За країнами Азії і Північної Африки на шлях незалежного розвитку встали народи Чорної Африки. Тільки протягом 1960 року політичної самостійності добилися 17 держав — колишніх колоній Англії, Франції, Італії і Бельгії. Боротьба афроазіатських країн за загальне і повне роззброєння та суворий міжнародний контроль пов'язується не лише з проблемами збереження миру, а й з проблемою вивільнення в разі роззброєння значних коштів і ресурсів для подолання голоду, злиднів, неосвіченості і рабства на землі. Країни, що визволилися від колоніального режиму проголосити підтримати боротьбу народів проти колоніалізму, імперіалізму, неокolonіалізму, апартеїду, расизму і всіх форм гегемонізму і експансіонізму, за мирне співіснування держав, розрядку міжнародної напруженості, припинення гонки озброєнь, за перебудову світових економічних відносин, за ліквідацію економічної нерівності в мирі тощо.

Четвертий етап (80—90 рр. ХХ ст.) продовжив розпочатий процес деколонізації. Проте вже, наприкінці 80-х—початку 90-х років головна мета та основні завдання Руху неприєднання зазнали істотних змін. Це було пов'язано із завершенням «холодної війни», крахом біполярної структури міжнародних відносин. У 90-ті роки в світі відбулись докорінні зміни, які змінили геополітичне становище в світі, однак залишається «третій світ» незалежно від того, що деколонізація вже завершилась і залишається Рух неприєднання, який у нових умовах набуває нового змісту. Основоположними в діяльності Руху неприєднання стають економічні аспекти. Поступово характер відносин по утворенню нового міжнародного економічного порядку пересунувся з вісі Схід—Захід на вісь Південь—Північ.

2000 р. можна вважати початком п'ятого етапу розвитку економічного порядку. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується трансформацією суспільних інститутів, зміною усього світового середовища. Виробництво інтелектуального продукту й нових технологій стає усе прибутковішим і монополізується розвиненими країнами. Вони сьогодні виступають постачальниками якісно нового необмеженого ресурсу — інформації та знань, отримуючи за свідомо заниженою вартістю обмежені матеріальні ресурси із країн світової периферії. Такий розподіл праці спричинює новий механізм формування і розподілу багатства. Стрімкий прогрес нових технологій призвів до того, що головним фактором виробництва в розвинутих країнах стали здібності та знання робітників. В інформаційних суспільствах панує конкуренція знань та інформації, така ж жорстка, як і конкуренція власності. Власники гігантів матеріального виробництва, які ще кілька десятиліть тому домінували в суспільстві, сьогодні стають усе більш залежними від власників засобів масової інформації. Останні починають встановлювати контроль над промисловими імперіями як усередині своїх країн, так і в усьому світі [2].

Загострюється міждержавна економічна конкуренція, що ще більш посилює економічну асиметрію у взаємозалежності найбільш розвинених і найменш роз-

винених країн. Інакше кажучи, менш розвинені країни стають чим далі, тим більш залежними від багатих країн. У ході глобалізації технологічне відчуження породжує світовий розподіл праці. У теперішньому світі мають місце такі негативні явища, як нерівність економічного розвитку держав і монополізація контролю за світовими ресурсами. Останній заснований на глобальних диспаритетах у розподілі світових матеріальних і інтелектуальних ресурсів і відповідному ієрархічному розподілі країн за політичним, економічним, культурним рівнем.

Диспаритети глобальної інтеграції виявляються також у рівні розвитку освіти та інформаційної сфери. Відбувається відставання абсолютної більшості країн, що розвиваються, від розвинених країн у використанні новітніх засобів інформації. Країни, що монополюють володіння високими технологіями, впроваджують політику уповільнення й обмеження НТП у країнах, що такими технологіями не володіють.

Захід виступає для іншого людства в якості референтної групи насамперед у тому, що стосується розвинених технологій, більш ефективно функціонуючої економіки, високого рівня і якості життя своїх мешканців. Економічна нерівність, дистанція, що розділяє рівень життя в багатих і бідних країнах, аж ніяк не зменшується. Але якщо протягом сторіч вона сприймалася як нормальне явище, то сьогодні усе в більшій мірі відчувається як несправедливість, породжуючи протести і конфлікти.

З іншого боку, як зазначалося, не зменшується і культурно-цивілізаційне різноманіття світу. Тому кожне суспільство, що здійснює модернізацію, зіштовхується з дилемою — як здійснити необхідні для підвищення ефективності економіки і підйому рівня життя населення техніко-економічні перетворення й одночасно зберегти власну соціокультурну ідентичність.

Отже, аналіз розвитку світового порядку, дозволяє зробити висновок, що економічний порядок має кілька етапів свого розвитку. На кожному етапі вимоги до його формування не змінювалися, змінювалися лише фактори впливу на його формування та приймалися відповідні програми дій.

Так, у 1973 р. вперше «Вимоги про встановлення міжнародного економічного порядку» знайшли своє відображення в трьох документах — «Декларації про встановлення нового міжнародного економічного порядку», «Програмі дій» і «Хартії економічних прав та обов'язків держав» [7, с. 82]. Ці документи були схвалені VI і VII спеціальними сесіями і XXIX сесією Генеральної Асамблеї ООН в 1973—1974 рр. Основоположними принципами нового стали: суверенітет і рівноправність держав; їхня територіальна цілісність і невтручання в внутрішні діла; право кожної країни обирати найбільш прийнятний для неї шлях розвитку; суверенітет держави над природними ресурсами і всією економічною діяльністю; контроль за діяльністю транснаціональних корпорацій; надання допомоги без будь-яких політичних або військових умов [1].

Принципи нового міжнародного економічного порядку також передбачали преференційний режим для країн, що розвиваються в усіх галузях міжнародного економічного співробітництва, перебудову міжнародної валютної системи, встановлення справедливого співвідношення між цінами на сировину і промислову продукцію, регулювання сировинних ринку, полегшення умов передачі технологій, прискорення процесу індустріалізації [8].

Таким чином, основні ідеї програми нового економічного порядку, що містяться в його програмних документах, можна об'єднати в три групи принципів, що передбачають рішення наступних задач: забезпечення міжнародно-правовий основи для реалізації нового міжнародного економічного порядку; перебудова міжнародної торгівлі, реформа валютно-фінансової системи, що склалася і інтенсифікації допомоги країнам, що розвиваються; розвиток і зміцнення економічного співробітництва між країнами, що розвиваються [4].

До першої групи принципів відносяться повне здійснення суверенітету країн, що розвиваються над своїми природними ресурсами та економічною власністю. Друга група включає вимоги у сфері міжнародної торгівлі. Третя група — розширення економічного, торговельного, фінансового і технічного співробітництва між країнами, що розвиваються.

Вже у 1998 р. концепція нового економічного порядку має більш економічний зміст у м. Дурбан (ПАР) проходив 12-й самміт країн, що неприєдналися. Вони висловилися за поглиблення діалогу з урахуванням взаємозалежності і спільності інтересів на основі «взаємної вигоди і розділення відповідальності». Були виділені наступні напрями для співпраці [6]: реформа міжнародних фінансових організацій; реструктуризація боргу і скорочення термінів її розгляду; списання боргу найбільш бідним, передусім африканським країнам; контроль за діяльністю інвестиційних банків розвинених країн; припинення міжнародних спекулятивних операцій з іноземною валютою, що ставлять під загрозу національні фінансові системи країн, що розвиваються; протекціонізм і лібералізація міжнародної торгівлі; доступ до сучасних технологій.

Висновки. Формування нового економічного порядку завжди мало на меті подолання асиметричного розвитку країн світу. На кожному етапі свого формування використовувалися різні інструменти та механізми, змінювалася економічна архітектура. Тому сучасний етап також не повинен стати виключенням. Реформи, що започатковуються на національному та міждержавному рівнях, мають орієнтуватися на нові реалії. Серед них виокремлюють такі: формування багатополярного світу; розосередження влади між новими гравцями та врахування їхніх правил гри; послаблення західних альянсів, зростання привабливості китайської моделі; перенесення економічного багатства і економічного впливу із Заходу на Схід; зростання стимулів до геополітичної стабільності та посилення країн з керованою демократією; послаблення лідерства США на фоні лібералізації; посилення тенденцій відходу від використання нафти та газу; покращення умов зберігання енергії, біопалива і збагачення вугілля, перехід на нові енергоносії, формування тенденцій довгострокового падіння значущості традиційних джерел енергії; розгортання стратегічного суперництва навколо торгівлі, інвестицій, технологій та поглинань тощо.

Література

1. Глобальный экономический кризис: системные сбои и многосторонние способы преодоления // UNCTAD/GDS/2009/1(Executive summary) GE.09-50414@ 180309. [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.unctad.org/gds/2009/1
2. Коппель О.А. Цивілізаційна парадигма формування нового світового порядку в умовах глобалізації. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://helen-koppel.narod.ru/017.htm>

3. *Паринов С.* Информационные взаимодействия в экономическом пространстве, РВЛЭС, 1999. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://rvles.ieie.nsc.ru/parinov/net-model.htm>
4. *Сохацька О.* Новий порядок на світовому фінансовому ринку: післякризові проекти і реалії. [Електронний ресурс] — Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/jee/ua/2010_1/jee-1-ua/06S_ua.pdf
5. *Тейбі М.* (Matt Taibbi) Великий американський бульбашковий механізм. [Електронний ресурс] — Режим доступа: http://www.correntewire.com/great_american_bubble_machine_0.
6. *Теллін С.* Интранет и Адаптивные Инновации: переход от управления к координации в современных организациях/ [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.osp.ru/dbms/1996/05/68.htm>
7. *Ялі М.Х.* Після Версаля, Ялти і Потсдама. Або дещо про трансформації світового порядку // Політика і час. — 2006. — №7—8. — С. 79—86.
8. *Roberts Paul.* Craig The Rich Have Stolen The Economy // Foreign Policy Journal 18.10.2009. [Електронний ресурс] — Режим доступа: www.foreignpolicyjournal.com/2009/10/18/the-rich-have-stolen-the-economy — Електронний ресурс доступний 05.11.2009.

Статтю подано до редакції 20.10.2012 р.

А.О. Остапюк,
аспірантка кафедри
міжнародного менеджменту,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ СІТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ. Визначено умови формування і реалізації геоелектронічних інтересів розвитку країн в умовах сітизації глобального бізнесу

КЛЮЧОВІ СЛОВА: геоелектронічний простір, світоустрій, держава, мережа, інтереси, технологія

АННОТАЦИЯ Определены условия формирования и реализации геоэкономических интересов развития стран в условиях сетизации глобального бизнеса

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: геоэкономическое пространство, мироустройство, государство, сеть, интересы, технология

ANNOTATION. The basic conditions of formulation and achievement of geoeconomic interests of countries development in net frameworks have been determined

KEY WORDS: geoeconomic space, world construction, state, net, interests, technology

Вступ. Глобалізація як ніколи на сьогодні спонукає уряди ділитися з іншими інститутами власними повноваженнями, зберігаючи роль вищого правового, політичного і морального авторитета. Саме в реалізації функцій правової, політичної і моральної регуляції слід вбачати джерела впливу держави на чисельні глобальні мережі.